

Desființarea împărțelii succesoriale

Asist. univ. dr. Livia Dumitrescu

L'étude analyse les causes d'invalidité du partage, respectivement celles prévues expressément par des dispositions légales : la violence, le dol, la lésion, mais aussi l'incapacité d'un copartageant, aussi bien que les causes de nullité absolue du partage ainsi que la possibilité qu'ont les personnes intéressées de ratifier un acte de partage invalide. Nous avons apprécié qu'il est important d'analyser la situation concrète où une partie intéressée peut avoir pour but l'annulation du partage par la voie d'une action en justice, mais aussi les effets que peut avoir la suppression du partage successoral.

1. Reglementare legală. Codul civil în Cartea III, Capitolul V, Secțiunea V, intitulată "Despre desființarea sau resciziunea împărțelii", reglementează cauzele care atrag nevalabilitatea actului de împărțeață conducând la desființarea acestuia cu efectul renașterii stării de indiviziune între copărtași. Așa cum am mai arătat, pentru desființarea împărțelii coindivizării nu pot invoca neexecutarea obligațiilor de către unul dintre coindivizari (de exemplu neexecutarea sultei) indiferent de forma în care s-ar realiza împărțeață. Sancțiunea rezoluțiunii este inaplicabilă în materia partajului. Codul civil prevede însă posibilitatea de desființare a împărțelii în cazul în care ar exista cauze ce atrag nevalabilitatea actului de împărțeață. Reglementând cauzele de desființare a împărțelii, Codul civil dispune de fapt cu privire la situațiile în care poate fi aplicată sancțiunea nulității absolute sau relative în privința actului prin care s-a realizat împărțeață¹.

2. Cauze de nevalabilitate a împărțelii. Art. 790 din C. civ. reglementează expres două cauze a căror existență conduce la desființarea împărțelii. În acest sens art. 790 C. civ. dispune "*Împărțelile pot fi desființate pentru violență sau dol*". Textul de lege amintit face referire expresă la două dintre viciile de consimțământ, respectiv dolul și violența, a căror existență la realizarea împărțelii atrag sancțiunea nulității relative.

3. Violența - cauză de nevalabilitate a împărțelii. Violența, ca viciu de consimțământ, este reglementată prin dispozițiile art. 955-958 din C. civ., și a fost definită ca fiind "faptul de a insufla unei persoane sub influența amenințării, temerea (metus) de un rău de natură a o determina pe acesta să încheie actul pe care în lipsa acestei temeri, nu l-ar fi încheiat"². Cum dispozițiile în materie de împărțeață nu cuprind nici o prevedere specială în privința acestui viciu, în aprecierea sa ca viciu de consimțământ vor fi avute în vedere aceleași elemente ca și în materia actelor juridice civile. Astfel: violența trebuie să fie determinantă la împărțeață și trebuie să fie injustă. Existența acestui viciu la realizarea împărțelii

¹ I. Dogaru (coord.) *Drept civil. Succesiunile*. Ed. All Beck, București 2003, p.620

² I. Dogaru, *op. cit.*, p. 220 și urm.

atrage sancțiunea nulității relative care poate fi invocată numai de către persoana al cărei consimțământ a fost viciat prin violență. Dacă violența îmbracă forma violenței fizice care este distructivă de consimțământ, sancțiunea aplicabilă va fi nulitatea absolută. În materie de împărțeață violența fizică poate fi întâlnită numai în cazul realizării unei împărțeli convenționale fără intervenția unui organ de stat (notarul).

4. Dolul - cauză de nevalabilitate a împărțelii. Dolul sau viclenia, constă în totalitatea manoperele frauduloase (mincinoase, dolosive) pe care una dintre părți le întrebunțează cu prilejul încheierii actului juridic pentru a induce în eroare pe cealaltă parte și prin aceasta a o determina să încheie actul în cauză, manopere fără de care partea indusă în eroare nu ar fi încheiat actul³. Pentru a primi valoare de viciu de consimțământ, dolul trebuie să îndeplinească cumulativ următoarele două condiții: dolul să fie determinant la încheierea actului juridic și dolul trebuie să provină de la cealaltă parte. Dolul nu se presupune, cel care invocă acest viciu, trebuie să facă dovada existenței acestuia (art. 960 alin. 2 C. civ.).

Ca viciu de consimțământ dolul este alcătuit din două elemente: un element obiectiv, material constând în utilizarea de manopere viclene pentru a induce în eroare o persoană și un element subiectiv, intențional, constând în intenția de a induce în eroare o persoană pentru a o determina să încheie un act juridic civil. Elementul obiectiv poate îmbrăca forma unui act comisiv concretizat în sugestie sau captație sau a unui act omisiv, caz în care suntem în prezența dolului prin reticență⁴. În materia împărțelii, o aplicabilitate mai largă are dolul prin reticență, unii dintre coindivizari ascunzând bunuri din moștenire sau existența unui drept (de exemplu o ipotecă) care dacă ar fi fost cunoscut, ar fi dus la o altă variantă de partajare a bunurilor⁵. S-a mai arătat că o simplă reticență, este insuficientă pentru a constitui dol și că există dol atunci când prin manopere viclene se ascunde activul succesiunii sau o astfel de ascundere este urmată de manopere dolosive pentru a obține consimțământul copărtașului care în lipsa acestor manopere nu l-ar fi dat⁶. Sancțiunea aplicabilă actului de împărțeață, în cazul în care unul dintre coindivizari a avut consimțământul viciat prin dol este nulitatea relativă.

5. Eroarea - cauză de nevalabilitate a împărțelii. Eroarea, ca viciu de consimțământ a fost definită ca fiind falsă reprezentare a realității "existentă în mintea uneia dintre părți la încheierea unui act juridic civil". Art. 790 din C. civ, nu face nici o referire la eroare. Inițial, în doctrină, s-a ajuns la concluzia că nu era necesară menționarea erorii ca un caz distinct de desființare a împărțelii, întrucât

³ I. Dogaru, *op. cit.*, p. 218.

⁴ Gh. Beleiu, *Introducere în dreptul civil. Subiectele dreptului civil*, Casa de Editură și Presă "Șansa" SRL, București, 1998., p. 148.

⁵ Pentru amănunte a se vedea P. Andrei, *Dolul prin reticență în literatura juridică și practica judiciară*, în RRD nr. 9/1982, p. 36-40.

⁶ D. Alexandresco, *Explicațiunea teoretică și practică a dreptului civil român*, București, 1912, p. 837.

coindivizării au la dispoziție alte acțiuni pentru a obține desființarea partajului⁷. Se face în acest sens distincție între următoarele câteva ipoteze. Astfel, dacă falsă reprezentare purta asupra valorii bunurilor de împărțit determină o leziune care potrivit dispozițiilor legii civile nu poate constitui cauză de anulare a împărțelii, dacă falsă reprezentare poartă asupra alcătuirii masei de împărțit, iar în această situație distingem două cazuri, cel în care în masa succesorală era cuprins un bun ce nu a aparținut defunctului, caz în care coindivizarul atributar evins are la dispoziție acțiunea în garanție precum și cazul în care s-a omis de la partaj un bun care aparținea masei indivize, potrivit art. 790 alin. 2 din C. civ. împărțeala rămâne valabilă și se va proceda la un supliment de împărțeală. În situația în care falsă reprezentare a privit calitatea de copărtaş, astfel încât o persoană străină a fost cuprinsă în împărțeală, împărțeala va rămâne valabilă, iar partea atribuită străinului, va fi împărțită între copărtași după ce aceștia au obținut-o prin petiția de ereditate. Deși s-a recunoscut faptul că acest punct de vedere este întemeiat, în literatura de specialitate recentă, s-a subliniat faptul că el nu trebuie absolutizat, în sensul excluderii posibilității de a invoca eroarea drept cauză de desființare a împărțelii. Astfel, dacă nu sunt îndeplinite condițiile pentru promovarea acțiunilor speciale, coindivizarului interesat trebuie să i se recunoască posibilitatea de a cere desființarea împărțelii pentru viciul erorii, potrivit dreptului comun⁸.

Un exemplu oferit în acest sens a fost situația în care un coindivizar a fost în eroare asupra unor calități substanțiale ale unui bun inclus în lotul său ca urmare a voinței sale exprimate în acest sens (de exemplu copia unui tablou și nu originalul) care demonstrează existența unui consimțământ viciat ce poate duce la anularea partajului⁹. S-a concluzionat în acest sens că deși legea prevede expres anularea împărțelii numai pentru violență sau dol, aceasta poate surveni și în cazul erorii viciu de consimțământ. Mențiunea care s-ar impune este aceea că în această materie, eroarea are o sferă de aplicare mai restrânsă decât în dreptul comun ca urmare a faptului că pentru desființarea împărțelii sau acoperirea eventualelor inegalități între copărtași aceștia din urmă au la dispoziție și alte acțiuni speciale.

6. Leziunea - cauză de nevalabilitate a împărțelii. Controversele privind admiterea sau nu a leziunii drept cauză de desființare a împărțelii, au pornit ca urmare a faptului că în dispozițiile Codului civil, alături de desființarea împărțelii este utilizat și termenul de acțiune în resciziune. În limbaj juridic, acțiunea în resciziune, reprezintă acțiunea în anularea unui act juridic civil pentru viciul leziunii. În dreptul nostru viciul leziunii are o sferă restrânsă de aplicare atât sub aspectul subiectelor de drept care îl pot invoca (minorii între 14 și 18 ani) cât și sub aspectul actului juridic la care se aplică (acte de administrare, comutative, încheiate fără încuviințare prealabilă, lezionare pentru minor).

⁷ I. Rosetti-Bălănescu, Al. Băicoianu, *Drept civil român. Regimuri matrimoniale. Succesiune. Donațiuni. Testamente*, vol. III, Editura Soces, București, 1948, p. 342; M. Eliescu, *Transmisivitatea și împărțeala moștenirii în dreptul RSR*, Editura Academiei RSR, București, 1966, p. 303.

⁸ Fr. Deak, *Tratat de drept civil. Contracte speciale*, Editura Actami, București, 1995, p. 372.

⁹ D. Chirică, *Drept civil. Succesiuni și testamente*, Editura Rosetti, București, 2003, p. 332.

Pornind de la aceste precizări, precum și de la faptul că în art. 790 alin. 1 C. civ. nu se face nici o referire la viciul leziunii, doctrina a considerat că viciul leziunii nu poate fi aplicat în materie de partaj. La redactarea art. 790 din C. civ., legiuitorul român a eliminat dispoziția din art. 887 C. civ. francez, care prevede că partajul poate fi anulat pentru leziune. Cu toate acestea în titlul Secțiunii V, legiuitorul asimilează anularea cu resciziunea întrebându-le într-o singură acțiune. Pe de altă parte, deși în art. 790 C. civ. nu face nici o referire la viciul leziunii, în art. 791 și 792 C. civ., face aplicarea acțiunii în resciziune, enumerând diferite ipoteze în care se aplică¹⁰.

Raportat la regimul juridic al viciului leziunii, resciziunea partajului pentru cauză de leziune, nu este admisă în dreptul nostru civil. La acest argument se adaugă și faptul că, în cazul în care leziunea se confundă cu eroarea, legiuitorul a pus la dispoziția coindivizorului interesat posibilitatea promovării acțiunii în garanție sau realizarea unui "supliment de împărțeală" (art. 790 alin. 2 din C. civ.). De aceea, așa cum în mod întemeiat s-a arătat în doctrină¹¹ acțiunea în resciziune la care fac trimitere dispozițiile art. 791 și art. 792 C. civ. trebuie luate în sensul de acțiune în anulare. Mai mult decât atât D. Alexandresco¹² susține faptul că, legiuitorul ar fi trebuit să elimine art. 791 și art. 792, care în spiritul legii franceze se referă la leziune, așa cum a eliminat art. 889 și art. 890 din Codul francez. Astfel, art. 791 alin. 1 dispune că orice act, sub orice titlu, care a avut drept scop a lichida indiviziunea, este supus la "*acțiunea în resciziune din articolul precedent*". Cum art. 790 alin. 1 C. civ. se referă la acțiunea în anulare pentru dol și violență se consideră că nici nu mai era nevoie de reglementarea cuprinsă în art. 791 alin. 1, întrucât, potrivit dreptului comun, dolul și violența sunt cauze de anulare pentru toate convențiile, deci și pentru actele asimilate partajului (de exemplu o vânzare prin licitație).

Art. 792 alin. 2 C. civ., prevede că nu este admisă acțiunea în resciziune (anulare) împotriva tranzacției, intervenită după împărțeală sau după actul care îi ține locul, privind dificultățile reale ce prezintă acesta. Această reglementare nu prezintă importanță pentru materia desființării împărțelii, întrucât tranzacția la care se face referire constituie un act distinct față de actul de partaj, și nu privește drepturile copărtășilor ci numai eventualele contestații privitoare la executarea lui. În plus, legea civilă română nu admite desființarea partajului pentru neexecutarea culpabilă a obligațiilor de către un coindivizar. Acest punct de vedere a fost însușit și de restul doctrinei și de practica judiciară care consideră că leziunea nu poate fi invocată drept cauză care să conducă la desființarea împărțelii, iar termenul de "resciziune" este folosit impropriu de legiuitor în această secțiune.

7. Incapacitatea unui copărtaș. Deși legea nu face nici o mențiune în acest sens, în doctrină se consideră că și împărțeala la care ar fi participat un incapabil este lovită de nulitate relativă. Prin incapabili se înțeleg atât persoanele

¹⁰ I. Dogaru și colectivul, *op.cit.*, p.623

¹¹ C. Hamangiu, I. Rosetti-Bălănescu, Al. Băicoianu, *op. cit.*, p. 342.

¹² D. Alexandresco, *op. cit.*, p. 833.

lipsite de capacitate de exercițiu, cât și persoanele cu capacitate de exercițiu restrânsă¹³. O asemenea sancțiune este aplicabilă numai împărțelii convenționale, realizată fără a respecta măsurile de ocrotire prevăzute pentru persoana lipsită de capacitate de exercițiu sau cu capacitate de exercițiu restrânsă (asistarea de către ocrotitorul legal și încuviințarea prealabilă a autorității tutelare¹⁴).

8. Cauze de nulitate absolută a împărțelii. Pe lângă cauzele de nulitate relativă, în materia partajului sunt aplicabile și principiile de drept comun din materia nulității absolute. Spre deosebire de cauzele de nevalibilitate enumerate mai sus, care atrag sancțiunea nulității relative, existența uneia dintre cauzele care atrag nulitatea absolută, conferă oricărei persoane interesate posibilitatea de a cere constatarea nulității actului de partaj. Sunt de cauze nulitate absolută: încheierea actului de partaj cu încălcarea unor norme imperative (cauză, obiect ilicit sau imoral)¹⁵, realizarea împărțelii prin bună învoială în cazurile în care legea prevede realizarea acesteia numai pe cale judecătorească¹⁶ și participarea la împărțeală a unei persoane care nu avea vocație succesorală (moștenitor aparent) sau împărțeală făcută cu omiterea unui moștenitor.

Opiniile privind sancțiunea aplicabilă în această a treia ipoteză sunt contradictorii. Astfel, o parte din doctrină¹⁷ și o parte a jurisprudenței¹⁸ au considerat că sancțiunea aplicabilă este nulitatea absolută. Pe de altă parte, a fost exprimat și un alt punct de vedere¹⁹ potrivit cu care aplicarea sancțiunii nulității absolute în acest caz este discutabilă. S-a arătat că în acest sens că, participarea la partaj a unei persoane străine de moștenire cu acordul coindivizării care cunoștea acest lucru, face ca actul de partaj să fie valabil și opozabil acestora. Dacă însă participarea terțului la partaj s-ar datora unei erori asupra calității de moștenitor a acestuia, se poate invoca nulitatea relativă pentru viciul erorii. Dacă însă un comoștenitor a fost omis de la partaj, indiferent de forma în care s-a realizat, partajul este inopozabil comoștenitorului omis care va putea să ceară o nouă împărțeală²⁰. Împărțăm a doua opinie exprimată, considerând că pentru ipotezele arătate, ar fi necesară o reglementare expresă a sancțiunii aplicabile în cazul în care acestea ar interveni la realizarea împărțelii.

¹³ Fr. Deak, *op. cit.*, p. 572.

¹⁴ T.S., col. civ., dec. nr. 336/1968, în CD, 1968, p. 101-103; CSJ, s. civ., dec. nr. 1173/1991, în Dreptul nr. 1/1992, p. 109-110.

¹⁵ C. Toader, *Moștenirea testamentară. Transmisiunea și împărțeala moștenirii*, Editura Actami, București, 1994., p. 174; D. Chirică, *op. cit.*, p. 333; Fr. Deak, *op. cit.*, p. 573.

¹⁶ Art. 747 C. civ. - nu sunt prezenți toți coindivizării sau dacă există printre ei persoane lipsite de capacitate de exercițiu sau cu capacitate de exercițiu restrânsă și condițiile ocrotirii lor nu sunt îndeplinite.

¹⁷ C. Hamangiu, I. Rosetti-Bălănescu, Al. Băicoianu, *op. cit.*, p. 341.

¹⁸ CSJ, s. civ., dec. nr. 1173/1991, în Dreptul nr. 1/1992, p. 109-110.

¹⁹ C. Toader, *op. cit.*, p. 174; D. Chirică, *op. cit.*, p. 333.

²⁰ T.S., s. civ., dec. nr. 673/1982, în CD, 1980, p. 36-40; T.S., secț. civ., dec. nr. 5208/1988, în RRD nr. 8/1989, p. 71.

9. Ratificarea actului de împărțală nevalid. Pentru a analiza posibilitatea de ratificare a actului de împărțală realizat cu încălcarea dispozițiilor legale privind valabilitatea sau întocmirea trebuie făcută distincție între cauzele care atrag nulitatea relativă și cauzele care atrag nulitatea absolută. Actul de partaj lovit de nulitate relativă pentru vicii de consimțământ, poate fi ratificat expres sau tacit potrivit dreptului comun, de către cel îndreptățit să solicite desființarea²¹. Ratificarea poate fi tacită în cazul în care nu se exercită acțiunea în anulare în termenul de prescripție prevăzut de lege, dar poate fi și expresă în cazul în care coindivizarul al cărui consimțământ a fost viciat, face o declarație expresă în acest sens, sau este întocmit un act confirmativ.

Art. 793 C. civ., instituie un caz special de ratificare a partajului anulabil pentru vicii de consimțământ. Potrivit acestui text de lege, acțiunea în anulare nu mai poate fi introdusă dacă coindivizarul care cunoștea viciile actului de partaj a înstrăinat în tot sau în parte porțiunea sa ereditară. Pentru a fi aplicabil art. 793 C. civ., trebuie să existe un act de partaj prin care să se fi pus capăt stării de indiviziune între copărtași (nu este suficientă existența unui partaj de folosință), la realizarea partajului unul dintre coindivizari să fi avut consimțământul viciat prin dol, violență sau eroare (în anumite condiții), coindivizarul al cărui consimțământ a fost viciat să înstrăineze unul sau mai multe bunuri atribuite în lotul său²² și, de asemenea, coindivizarul înstrăinător să aibă cunoștința despre existența viciilor de consimțământ. În ceea ce privește înțelesul termenului de înstrăinare folosit în articolul 793 C. civ., se consideră că acesta are un înțeles larg, incluzând de fapt orice act de dispoziție juridică sau materială făcut de unul dintre coindivizari asupra bunurilor atribuite, acte care îl pun în imposibilitatea de a reîntoarce la masa comună bunurile în starea în care le-a primit (de exemplu dărâmarea unei clădiri). Înstrăinarea făcută în aceste condiții echivalează cu o ratificare, prezumată în mod absolut de lege (*juris et de jure*)²³.

În situația în care actul de partaj lovit de nulitate relativă pentru lipsa capacității de exercițiu a unuia dintre coindivizari, după dobândirea capacității depline de exercițiu de către incapabil, actul anulabil poate fi ratificat expres sau tacit²⁴. În cazul participării la împărțală a unei persoane fără vocație succesorală sau a omiterii unui coindivizar de la împărțală, dacă împărțăm soluția aplicării nulității relative potrivit dreptului comun, aceasta poate fi acoperită prin confirmare. Totuși, deși posibilă, considerăm că ratificarea nu este aplicabilă în această ipoteză pentru că ar contraveni interesului persoanelor care ar putea cere desființarea actului de împărțală. Deși posibil, este puțin probabil ca moștenitorii să ratifice un act de împărțală la care a participat o persoană străină de moștenire sau ratificarea să fie făcută de către coindivizarul omis la împărțală. În situația în

²¹ TS, col. civ., dec. nr. 336/1968, în CD, 1968, p. 102.

²² Textul folosește noțiunea de parte ereditară. Întrucât înstrăinarea este ulterioară partajului, astfel încât înstrăinarea cotei-părți succesorale nu mai este posibilă prin parte ereditară, se au în vedere bunurile atribuite coindivizarului în lotul său.

²³ C. Hamangiu, I. Rosetti-Bălănescu, Al. Băicoianu, *op. cit.*, p. 341.

²⁴ TS, col. civ. dec. nr. 336/1968, în CD, 1968, p. 102.

care actul de partaj lovit de nulitate absolută, acesta nu poate fi ratificat prin nici una dintre modalitățile mai sus menționate.

10. Acțiunea în anularea împărțelii. Acțiunea în anulare este mijlocul procedural prin care persoana interesată solicită instanței de judecată să dispună desființarea actului de partaj întrucât s-au încălcat normele legale privind realizarea valabilă a acestuia. În funcție de tipul de nulitate invocat, absolută sau relativă, o astfel de acțiune poate fi introdusă de coindivizarul al cărui consimțământ a fost viciat sau de succesorii săi în drepturi, dacă se invocă nulitatea relativă pentru vicii de consimțământ sau de partea incapabilă ce a devenit majoră sau de reprezentantul său legal în timpul cât acesta este încă minor, dacă se invocă nulitatea relativă pentru lipsa capacității depline de exercițiu, acțiunea poate fi promovată,

Acțiunea în anulare pentru omiterea unuia dintre copărtași poate fi promovată nu numai de copărtașul omis ci și de ceilalți copărtași²⁵. În adoptarea unei astfel de soluții s-a propus aplicarea prin analogie a dispozițiilor art. 797 alin. 2 C. civ. În situația în care se invocă nulitatea absolută a actului de împărțea, acțiunea în constatarea nulității poate fi introdusă de orice persoană interesată iar creditorii personali ai unui coindivizar pot exercita pe calea acțiunii oblice (art. 974 C. civ.) acțiunea în anulare care aparține debitorului lor. Întrucât împărțea are caracter indivizibil, desființarea nu poate produce decât efecte totale și trebuie cerută în contradictoriu cu toți coindivizarii.

Sub aspectul prescripției extinctive, o astfel de acțiune este prescriptibilă sau nu după cum nulitatea invocată este absolută sau relativă, fiind aplicabile dispozițiile Decretului nr. 167/1958. În cazul acțiunii în constatarea nulității acțiunea este imprescriptibilă, potrivit dreptului comun. În cazul acțiunii în anulare dreptul la acțiune se prescrie în termenul general de prescripție de 3 ani, care începe să curgă în funcție de cauza de anulare la momente diferite²⁶. Potrivit art. 9 din Decretul nr 167/1958, dacă se cere anularea pentru violență, termenul curge de la data la care aceasta a încetat. Când anulabilitatea se datorează altei cauze, prescripția începe să curgă fie de la data când cel îndreptățit, reprezentantul său legal sau persoana chemată să-i încuviințeze actele a cunoscut cauza anulării, însă cel mai târziu de la împlinirea a 18 luni de la data încheierii actului²⁷.

11. Efectele desființării împărțelii. Principii. Efectele desființării împărțelii se analizează prin raportare la principiile care guvernează efectele sancțiunii aplicabile împărțelii nevalide - nulitatea. Efectele nulității sunt guvernate de trei principii, care se regăsesc și în privința efectelor produse de desființarea împărțelii. Primul principiu este cel al retroactivității. Astfel, potrivit dreptului comun aplicarea sancțiunii nulității produce efecte retroactive care urcă în trecut

²⁵ D. Alexandresco, *op. cit.*, p. 848.

²⁶ Până la intrarea în vigoare a Decretului nr. 167/1958 acțiunea pentru nulitatea sau stricarea unei convenții, se prescria în 10 ani, conform art. 1900 C. civ., aplicabil până la această dată.

²⁷ Pentru a vedea natura juridică a termenului de 18 luni, a se vedea Gh. Beileu, *op. cit.*, p. 249.

până la data încheierii actului anulat. Prin desființarea actului de împărțeală, coindivizarii sunt repuși în starea de indiviziune cu efect retroactiv, de la data partajului ca și când acesta nu ar fi avut loc. Principiul *restitutio in integrum* presupune faptul că între coindivizari renaște starea de indiviziune. În virtutea acestui fapt coindivizarii trebuie să înapoieze masei succesoriale bunurile indivize pe care le-au primit în temeiul partajului, împreună cu fructele culese, de la data efectuării partajului dacă nulitatea este absolută, iar dacă nulitatea este relativă, de la data cereri în anulare (art. 483-487 C. civ.).

În conformitate cu cel de-al treilea principiu *resoluto jure dantis resolvitur jus accipientis*, actele de înstrăinare sau de constituire de drepturi reale în favoarea terților consimțite de copărtași după data partajului, se vor desființa cu efect retroactiv. Terțul dobânditor de bună-credință se va putea apăra fie invocând dispozițiile art. 1909 C. civ., în cazul bunurilor mobile, uzucapiunea de 30 de ani, sau teoria moștenitorului aparent, în cazul bunurilor imobile. Dacă actul subsecvent se menține, copărtașul înstrăinător va fi obligat la restituire prin echivalent bănesc, restituirea vizând numai prețul obținut dacă a fost de bună-credință sau valoarea bunului dacă a fost de rea-credință²⁸. Actele de administrare și conservare a bunurilor făcute de moștenitor după împărțeala bunurilor, vor fi menținute întrucât fiecare moștenitor este presupus că a avut de la ceilalți moștenitori mandatul de a administra bunurile cuprinse în lotul său²⁹. Nulitatea actului de împărțeală este totală, întrucât acesta este format din clauze indivizibile astfel încât nici o clauză nu poate fi suprimată sau modificată fără anularea întregului act. Cu toate acestea, pentru ipoteza în care la partaj participă un moștenitor aparent, s-a propus soluția efectuării doar a unui supliment de împărțeală privitor la bunurile atribuite persoanei străine de moștenire³⁰. Considerăm că o astfel de soluție obținută aplicând prin analogie dispozițiile art. 790 alin. 2 din C. civ., ar corespunde intereselor celorlalți coindivizari, și ar înlătura dificultățile apărute ca urmare a desființării împărțelii și renașterii stării de indiviziune.

12. Concluzii. Așa cum am mai precizat pe parcursul prezentării instituției desființării împărțelii, reglementarea actuală din Codul civil prezintă o serie de inconveniente. Nu sunt prezentate clar cauzele care pot conduce la desființarea actului de împărțeală. Eroarea, așa cum am precizat, poate constitui cauza de anulare a actului de partaj, așa încât ar trebui să-și găsească reglementarea alături de celelalte două vicii - dolul și violența. De asemenea, se impune în materie o nouă reglementare care să înlătore folosirea improprie a unor termeni pe care îi regăsim în reglementarea actuală precum "acțiunea în resciziune" sau noțiunea "porțiune ereditară". Pe de altă parte, pentru a evita pronunțarea unor hotărâri judecătorești contradictorii, asigurând o practică unitară în acest sens, ar trebui precizată în noua reglementare sancțiunea aplicabilă pentru împărțeala la care a

²⁸ Fr. Deak, *op. cit.*, p. 574; D. Chirică, *op. cit.*, p. 334.

²⁹ D. Alexandresco, *op. cit.*, p. 841.

³⁰ Fr. Deak, *op. cit.*, p. 573.

participat o persoană fără vocație succesorală, sau împărțeala făcută cu omiterea unuia dintre comoștenitori.

Posibilitatea realizării unui partaj suplimentar, prevăzută de art. 790 alin. 2 din C. civ., ar trebui recunoscută și pentru ipoteza în care la împărțeală a participat un moștenitor aparent, în acord și cu noile reglementări din materia procedurii civile (art. 673⁷ C. proc. civ.) care permit pronunțarea unei încheieri de admitere în principiu suplimentară în cazul în care se descoperă omisiunea unui coproprietar, tocmai pentru a evita casarea hotărârii judecătorești și reluarea procesului de partaj.